

De Drie Goddelijke Deugden

Ravels Weelde Poppel

Tijdschrift van Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw

Jaargang 17, nr. 70: December 2013

Inhoud

Voorwoord.....	1
Lief en leed	1
Vorbije activiteiten	2
Schenken van 2013	6
Philippe le Roy, heer van Broechem-Oelegem, Ravels en Eel (1596-1679) Deel 1	8

Lidmaatschap

Voor 20 euro bent u lid van onze Heemkunde- en Erfgoedvereniging.

Ere-lid kunt u zijn voor een jaarbijdrage van 30 euro.

(Onze vereniging kent enkel het systeem van gezinslidmaatschap.)

U ontvangt 4 x per jaar een nummer van tijdschrift “De Drie Goddelijke Deugden”.

Ook hebben leden en hun gezin steeds gratis toegang tot Heemkundemuseum “Het Kaske” te Poppel.

Tevens kan er aan de meeste activiteiten van onze vereniging gratis worden deelgenomen.

Opzegging van het lidmaatschap kan jaarlijks kenbaar gemaakt worden voor 1 december.

Voorradige publicaties

Boek: “De Drie van het Noorden”	5 euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 1 t/m 5 + “De Drie uit het Noorden”	25 euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 1 t/m 5: per jaargang	6 euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 1 t/m 5: per los nummer	1,75 euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 6 t/m 7: per los nummer	3 euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 8 t/m 15: per los nummer	5 euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 16 t/m 17: per los nummer	6 euro
Verjaardagskalender	6 euro

Foto voorblad:

Kerststalgroep met wassen beeldjes gerealiseerd door de zusters Clarissen van Turnhout.

Voorwoord

De Kerstdagen staan weeral eens voor de deur nadat de Sint met zijn knecht is geweest bij de brave kinderen. De polemieken gevoerd door de Verenigde Naties rond Zwarte Piet is er eentje die wij in Vlaanderen en Nederland moeilijk kunnen begrijpen omdat hetzelfde instituut (VN) ook instaat voor het in stand houden van tradities. Wij gaan daar als erfgoedorganisatie geen woorden aan toevoegen want er is al genoeg energie en geld aan verspild waarmee heel veel menselijk leed uit de wereld kon geholpen worden.

Zo wil ik de stelling formuleren dat we meer en meer in een tijd leven waarbij we vervallen in details en er geen grote lijnen of visies worden ontwikkeld of geponeerd. We draaien rond de hete brei en we doen allemaal ons ding. We geloven vooral in ons eigen grote gelijk. De overheid tracht ons door middel van GAS-boetes en nog vele andere “oplossingen” in het gareel te krijgen. Maar dat zijn lapmiddelen. We zouden toch eens moeten beseffen dat we aan de basis bij onze kinderen moeten beginnen met de opvoeding terug ter hand te nemen. Dan zullen er in de toekomst ook geen GAS-boetes meer nodig zijn om bijvoorbeeld sluikstorten en andere onbetamelikheden te bestraffen.

In ieder geval wens ik jullie lezers veel kiesplezier op 25 mei 2014,

een Zalig Kerstmis en een Gelukkig Nieuwjaar.

Luc Andries.

Lief en leed

Graag delen wij in de vreugde van onderstaande jubilarissen en wensen hen nog vele mooie jaren samen:

Briljanten Bruiloft werd gevierd bij:

- Familie en echtpaar Vloemans-Ruts: Hegge, Weelde op 5 oktober

Gouden Bruiloften vielen te beurt aan volgende echtparen:

- Henri Pijnenborg-Lenaerts: Prinsenlaan, Weelde op 25 juli
- Nic en Rina Verhoeven-Van Hees: Mierdsedijk, Poppel op 17 augustus
- Florent Van Den Borne-Van Den Heyning: Eelstraat, Ravels op 28 september
- Harry Rens-Pelkmans: Gilseinde, Ravels op 10 september
- Florent Beyens-Hoefnagels: Eelstraat, Ravels op 26 oktober

Onze deelneming betuigen wij bij het overlijden van:

- Ida Van Den Borne weduwe van René Van Gils

Om zeker te zijn dat we niemand vergeten te vermelden, vragen wij u ons op de hoogte te brengen via één van de bestuursleden, email of post gericht aan: Nicolaus Poppelius, Dorp 64, 2382 te Poppel.

Vorbije activiteiten

De Heemdag begin juni

We mochten die dag bij een hapje en een drankje 368 mensen ontvangen in ons feestelijk aangekleed museum.

Het thema was: traditionele “Kempische Familiefeesten”.

Er kwamen alle soorten vieringen aan de orde.

We hebben chronologisch de feestelijkheden volgens de levensloop van onze Vlaamse katholieke Kempenaar gevolgd. Te beginnen bij het doopfeest, Eerste en Plechtige Communie, Vormsel, Huwelijk, Gouden en andere bruiloften en Honderdjarigen. Voor diegenen die een roeping hebben gehad, waren er de priesterwijdingen en herdenkingen van Gouden Priesterjubilea. Bovendien kon men een feestelijk gedekte tafel anno 1950, een unieke affiche (zie vorig tijdschrift nr.69) ruim 100 jaar oud van Turnhout Kermis en zeer fraaie feestkleding van rond de eeuwwisseling (19°-20° eeuw) bewonderen.

Fietsuitstap in augustus

De meeste deelnemers beklommen onder een zonnetje hun stalen ros te Weelde waarna ze met een gezwinde vaart, al dan niet met behulp van elektriciteit, voortspoedden naar Poppel. Aan 't Kaske werd uw dienaar ingelijfd en met nog enkele enthousiastelingen ijlden we verder naar Hilvarenbeek. Op het Vrijthof, dat mooie Frankische plein, hebben we ons middagmaal genuttigd en togen we verder naar het Draaiorgelmuseum waar ons een hartelijke ontvangst wachtte. Tijdens de rondleiding werd elk orgel aan de draai gebracht. De benen werden gestrekt en enkelen toonden hun danskunsten. Via Esbeek en het nieuwe monument - geplaatst door onze collega's uit Esbeek op de hoek van de Tuldensedijk en de Rooversebaan te Esbeek - dat ons herinnert aan de tijd dat de Abdij van Averbode hier eigendom bezat, togen we huiswaarts. Meer info over dit leuke museum via hun website: www.museumdansant.nl

Open Monumentendag

Van Gemeentehuis tot Museum.

De tweede zondag van september is het sedert 25 jaar de gewoonte om de Vlaamse monumenten open te stellen.

Het thema dit jaar was: “Het Beste van 25 Jaar”.

Aangezien ons museum zich bevindt in een beschermd gebouw hebben we de tentoonstelling georiënteerd op de architectuur van Taeymans, de binnenhuisarchitecte Liesbeth Paulussen die verantwoordelijk was zes jaar geleden voor de inrichting van het ‘t Kaske en de ploeg vrijwilligers die toen een hele prestatie hebben geleverd. Verder hebben we foto’s getoond waar het gebouw in de loop van zijn geschiedenis met werd geconfronteerd. Hierbij waren enkele merkwaardige foto’s te zien die opgeslagen zijn in ons archief.

Uitstap naar het Meduceum te Turnhout

Woensdag 9 oktober waren we hier te gast. Het museum dat nog geen grote bekendheid heeft, is wel een heel sterke aanrader. De geschiedenis van de Gasthuiszusters en de gerealiseerde Sint-Elisabeth-ziekenhuizen in Turnhout, wordt helder tentoongesteld. Dank zij zuster Alena die alle afgedankte materialen bewaarde in de kelder van het ziekenhuis kon men deze vaste tentoonstelling rijkelijk voorzien. Onze enthousiaste gids Rita Dries belichtte de werking van de ziekenhuizen, de leefomstandigheden, de opleidingen en werkmethodes van de verpleegsters. Door middel van lift of trap kan men over drie verdiepingen de de Turnhoutse ziekenhuiswereld ontdekken.

Gelijkvloers behandelt het allereerste gasthuis in de Gasthuisstraat en het eerste hospitaal dat gelokaliseerd was ter plaatse van het huidige cultureel centrum de Warande. Tweede verdieping benadrukt het Sint-Elisabethziekenhuis aan de ring of Parklaan tot aan de verbouwing enkele jaren terug. Derde etage is een hommage aan dr. Paul Janssen. Eens te meer beseffen we dat deze man door zijn genialiteit niet alleen een weldoener was voor onze streek maar nog meer voor de hele mensheid! Afsluiten deden we dankzij een consumptiebon aangeboden door het museum in het Stadscafe.

Dit museum is enkel toegankelijk onder begeleiding van een gids, reserveren bij Toerisme&UiT (tel: 014 44 33 55).

dr. Paul Janssen

zuster Alena

gids Rita Dries met aandachtige leden

Herfstwandeling woensdag 6 november

De twintig deelnemers en enkele makke barbarie-eenden hebben er een onvergetelijke namiddag van gemaakt onder leiding van Ad en Mieke die de wandelingen (een lange en een korte) hadden uitgestippeld, waarvoor dank. En zoals het een goed herfstwandeling betaamt waren de nodige ingrediënten voorzien: een mals regentje, een mooi herfstbladerentapijt en de overweldigende natuur van het Turnhoutse Vennengebied dat grenst aan het historische Ravels Kamp. Verder vinden we er de waterscheidingslijn Schelde-Maas en de bron van de rivier De Mark die enkele steden zoals Hoogstraten en Breda bevoeit alvorens in Nederland in de Maas uit te monden. Afsluiten deden we in de gezellige Klein Engelandhoeve.

Schenken van 2013

Afgelopen jaar zijn er zoals we al veel jaren gewoon zijn wekelijks schenkingen toegekomen. Zoals anders komen de giften uit onze gemeente en ook daarbuiten. Sommigen schenken in anonimiteit, wat door onze vereniging gerespecteerd wordt. De meeste voorwerpen worden afgestaan en de donateurs staan ons toe om zelf de bestemming te bepalen. Dit verplicht ons tot archiveren, beschrijven, fotograferen en nog vele andere noodzakelijkheden om deze voorwerpen met de nodige zorg te omringen. Wij willen langs deze weg de gemeente bedanken voor hun steun. Zoals ik vorig jaar al gesteld heb, zullen we ons niet alleen in onze gemeente maar ook op Vlaams niveau toch eens moeten beraden of een en ander in de toekomst nog beter kan.

Hier volgt een overzicht:

- Van onze zustervereniging Amalia van Solms uit Baarle-Hertog-Nassau mochten we twee door hun gerealiseerde boeken ontvangen:
 - 1) Baarle op de Kaart gezet
 - 2) Hoogspanning aan de Belgisch-Nederlandse grens
- Familie Van Baelen stelde ons Franstalige geneeskunde studieboeken ter beschikking.
- Lou Kraayenbrink vond nog houten speelgoed, oude knikkers en soldatenlaarzen.
- Marie Verwimp overhandigde ons een kruisbeeld, gedachtenisprentjes en een koekjesdoos met ons nieuw koningspaar in hun prinsenperiode.
- Rik Boogaerts verblijdde Nicolaus Poppelius verschillende malen. Hierbij volgt een lijstje.
Houten kokertje met naaigerei, houten stopbol, verscheidene cultuur-historische boeken, bouillonpotje, sigarenpot, theepotje, messing luciferhouder, bakvormpjes, reukflesje, onderzetters, textiel, dikkoppen (speciale jeneverglazjes), voetstoof, vetpot, Assimil Frans met 78-toerenplaten en een tweede Assimil van recentere datum.
- Familie Wauman uit Turnhout leverde ons een kunstboek van het Gemeentekrediet, maatbekerrekje met bekertjes, kantkloskussen en kantmodel Ravelse Kantschool.
- Toine Prinsen hielp ons voor enkele werkjes met inoxmetaal.
- Ria Verheyen liet een accordeon achter
- Familie Heykants leverde een boek met hun familiegeschiedenis
- Familie De Jongh-Melis-De Bonnaire-Kraayenbrink vond nog een messing kom voor een weegschaal.
- Marc Vermeeren verblijdde ons regelmatig met doodsprentjes.
- Stan Van Dongen schonk ons het boek: "het harmonisch liefdesleven van den mensch" en twee stuks textiel.
- Marie-José van Gorp uit Bonheiden bezorgde ons enkele boekwerken i.v.m. duivensport.
- Regina (Sien) Huysmans overhandigde een Liederboek.
- Een zeer origineel voorwerp kwam bij ons vanwege familie Fryters uit Oud-Turnhout. Deze familie is afkomstig uit Weelde-Statie. Zij overhandigde ons een volledig houten tang van ongeveer een halve meter lang. Dit voorwerp werd gebruikt bij de electriciteitsdienst van de Stad Antwerpen (EBES) om zekeringen te vervangen in ondergrondse zekeringkasten. (zie afbeelding volgende pagina).

- Familie De Gruyter-Jürgens bracht enkele prachtige winkelweegschalen, Braillemachine met handleiding en papier, kleermakersschaar en huishoudelijk vlees-en kaassnijapparaat.

Zekeringentang van EBES

Weegschaal in spiegelschrift

- Frans Boeren deed ons een Duitse bajonet van de Tweede Wereldoorlog en enkele oude kapstokken cadeau. Deze oude kapstokken zijn voor het bewaren van de oude kledij zeer belangrijk omwille van het feit dat de lijmsorten die men hiervoor gebruikte milieuvriendelijk zijn en onschadelijk voor het oude textiel.
- KWB-Ravels gaf ons ter bewaring een aantal vlaggen, stok en draagriemen.
- Jan Bax uit Weelde bezorgde ons een toverlantaarn met glasplaatjes die handelen over de stad Wenen, Bijbelse Geschiedenis en enkele sprookjes.
- Familie Dries-Van Tigchelt gaf verscheidene stukken textiel en kantwerk, een missaal, een geldbeugel, suikerbonendoos en een boekje uit grootmoederstijd met rijmpjes en versjes.
- Frieda Bols-De Jongh bezorgde een "modern" Janhagelkorreltjes apparaat. Dit machientje speciaal gemaakt voor de Poppelse Janhagelbakkers De Jongh is bijna niet gebruikt. Ze wensten wel een nieuw apparaat dat het werk zou vergemakkelijken maar ze waren het vorige zo gewoon dat ze dat trouw zijn gebleven. Beide tuigen staan in het museum opgesteld.
- Emiel De Jong uit Ravels voorzag ons van twee boeken: 1) Geschiedenis van België
2) Naar de hernieuwing van België.
- Familie Van De Wiel (Waalwijk) schonk een zeer oude balans-zakkenweegschaal.
- De Tilburgse familie Timmermans leverde een weegschaal en schoenmakersgerei aan.
- Familie Van Ravensteyn-Kolen schonk een volksspel dat beter gekend is als het hamertjesspel
- De heer Verheyen (Turnhout) leverde twee tinnen borden aan en enkele woordenboeken.
- Henri Schoenmakers vond nog krantenknipsels van de Tweede Wereldoorlog.
- Maria Breda-Sprangers had voor ons enkele mappen gedachtenisprentjes.
- Familie Verhaeren-Van Dun gaf twee gedichtenboekjes, oude documenten en zichtkaarten.
- Bij Frans Severijns haalden wij een landbouwbascule met gewichten op.

- Familie Frans Slegers-Van Dongen vond bij het opruimen nog enkele tekeningen van Rik Adriaensen, rouwbrieven, organisatie stoet van de 100-jarige Adriaan Ruts in 1983 en doods-Doodsprentjes.

Andere schenkers waren:

- Jef Remysen uit Sint-Pieters-Woluwe
- Van Dongen uit Ravels
- Annie Poppeliers uit Turnhout

Aan alle schenkers onze welgemeende dank namens Nicolaus Poppelius.

Philippe le Roy, heer van Broechem-Oelegem, Ravels en Eel (1596-1679) Deel 1

Een iconografische schets

Inleiding

Deze bijdrage heeft tot doel een benaderende beschrijving te geven van de afbeeldingen die verwijzen naar de hoofdpersoon, Philippe le Roy, Brabantse zakenman en diplomaat in de 17de eeuw in dienst van de Spaanse koning.

Voor de professionele, detail-technische beschrijvingen van de portretprenten, verwijzen wij graag naar de vakliteratuur.

Einde van de 19de eeuw publiceerde J.-Th. de Raadt het werk over *Jacques le Roy baron de Broechem et du Saint-Empire, historien brabançon et sa famille*.

Heraldische beschrijvingen ontwikkeling van het wapen van de familie le Roy

De afkomst van Philippe le Roy

De familie le Roy telt in haar nageslacht enkele opmerkelijke beroemdheden. Vooral Philippe le Roy, de diplomaat met allerlei hoge functies bij de Spaanse overheid en Jacques III le Roy waren in de geschiedenis van het oude hertogdom Brabant vooraanstaande figuren. Jacques III le Roy (1633-1719) blijft bekend als historiograaf en zeker als auteur van de zogenaamde “kastelenboeken” waarbij hij voor de tekeningen en kopergravures de beste kunstenaar van zijn tijd engageerde.

Eén van de vele vergeten historische figuren die onze gewesten via zijn diplomatieke inzet gestalte wist te geven, is zeker Philippe le Roy.

Deze zeventiende-eeuwse Brabander wist door zijn schranderheid en vernuft, de Spaanse overheerser te overtuigen tot de scheiding van de Nederlanden in 1648 te aanvaarden ; het noorden ging zijn eigen weg, het zuiden, onze streken bleven nog onder Spaans bewind .Economisch werden wij achtergesteld, maar vrede was de eerste zorg.

Zoals elke belangrijke familie in die tijd, de 16/17de eeuwen, diende ook zij over een heraldisch wapen te beschikken. Het voeren van een familiewapen was een bijzonder element om haar geslacht meer luister bij te zetten. Jean-Théodore de Raadt, de gewetensvolle historicus en *secrétaire de la Société de Bruxelles*, was op het einde van de 19de eeuw de eerste persoon om enkele tot dan toe ongekende merkwaardigheden over deze familie te publiceren. Het boek handelt dan wel hoofdzakelijk over *Jacques le Roy, baron de Broechem et du Saint-Empire, historien brabançon et sa famille*, maar de eminente auteur laat het niet na uitvoerig en gedetailleerd de hele familie le Roy te publiceren..

Zo vernemen wij dat Philippe le Roy een natuurlijk kindwas, een feit dat in de familie zoveel mogelijk verdoezeld bleef. De Raedt had ook oog voor de familieheraldiek en en bracht over het wapen le Roy typische bijzonderheden naar voren.

Heraldische wapens, bepalen meer de afkomst van een familie. Over een wapen over deze familie le Roy blijkt duikt een brief uit een brief gedateerd “Sottegem 11 Febr. 1607” door een zekere Philippe le Roy, niet onze hoofdrolspeler, gericht aan zijn neef Jacques in Antwerpen. Hierin vertelt hij dat hij een wapen wil laten vervaardigen bij een Gentse schilder. De hiervoor benodigde gegevens zouden aldaar verloren gegaan zijn. Hij meende zich te herinneren dat een “leeuwenpoot en een griffoen (heraldisch fabeldier¹) gekruist” geweest moet zijn. Maar hij wist niet meer of het schild van azuur (=blauw) of van goud was : “ende dat was naert mijn onthout een clau oft poot van eenen leeuwen ende eenene clauwe van een griffoen. (A) die heben eenen keye in haerhe beyder clauwen ende die daer uyt springen vlammen met vier”. (afb. 1) De poten hadden dus ieder een steun in de klauw, waar vlammen uitsprongen. Die stenen zouden een toevoeging zijn omdat zijn broer poedermolens in Antwerpen uitbaatte, “ende niet van onse ouders ghesproten”. Diezelfde brief vermeldt nog dat Jacques een broer van de briefschrijver, Philippe, een griffioenpoot met steen als helmteken (=boven op de helm geplaatste figuur die kenmerkend is voor een geslacht) voerde, vergezeld van een leuze in het Vlaamse : “God kent de beste le Roy”. Philippe, de briefschrijver, schijnt echter geen tekening of zegel van dit wapen te hebben gehad en eindigt zijn brief met de boodschap dat hij naar Valenciennes zou willen afreizen om uit te zoeken wat er nog over zijn ouders te vinden is.

Wij kunnen gerust besluiten dat op dit tijdstip de familie le Roy nog geen vast idee heeft over haar wapen.

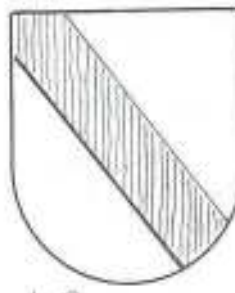
¹ Griffioen, griffioen, heraldisch fabeldier, samengesteld uit het bovenlijf van een adelaar met paardenoren en het benedenlijf van een leeuw ... Ook grijpvogel genoemd.

A

B

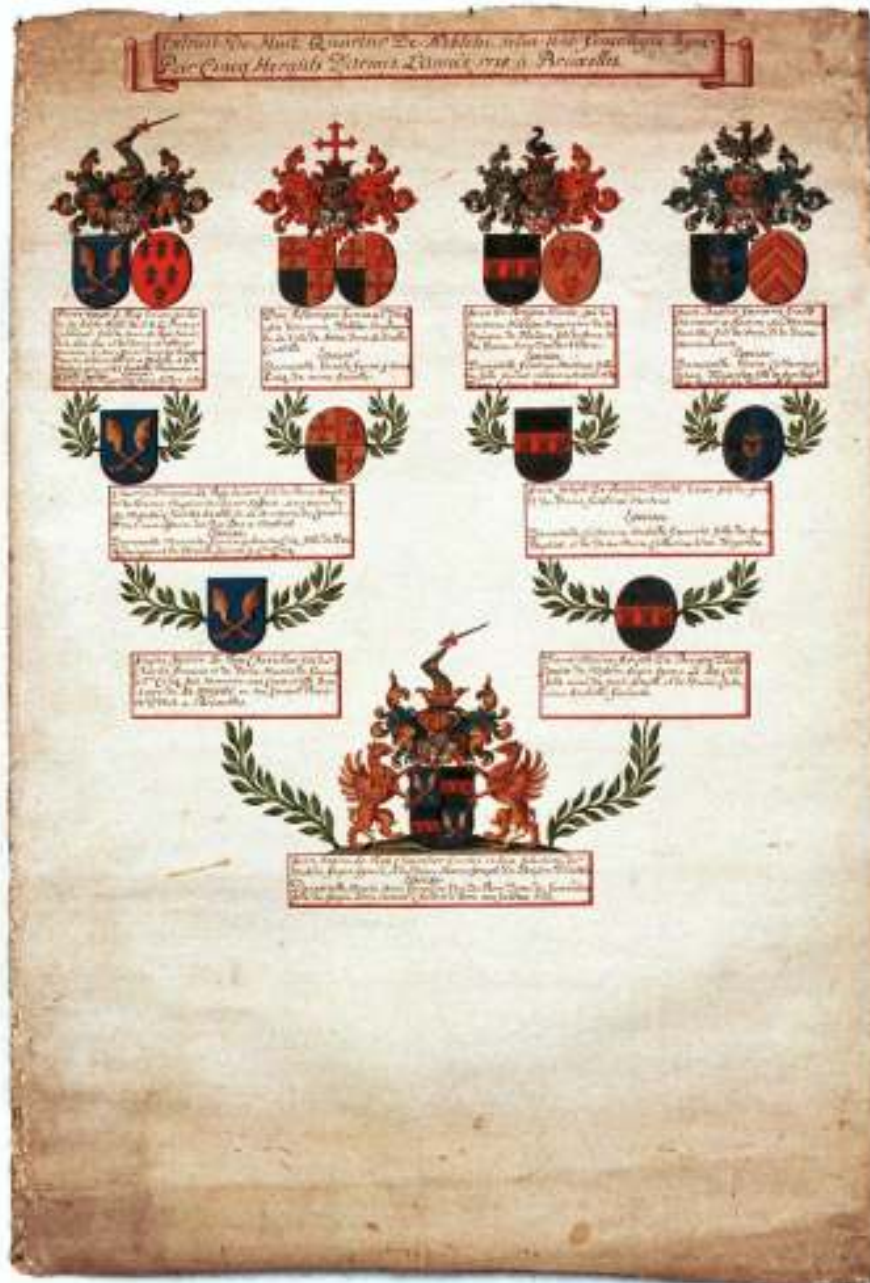
C

afb. 1

(tekening : Jos Goolenaerts (+))

In de bovenstaande omschrijving (afb. 1) is, stellen wij vast, maar wij kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat het genoemde wapen treffende gelijkenissen vertoont met wat Rietstap in zijn *Armorial général* wordt toegeschreven aan een familie le Roy² van Brabant dat bestaat uit *blauw, twee arendspoten in goud en in schuinkruis, met rode nagels en de greep omlaag ; gekroonde helm en als teken een geharnaste arm met degen zilver gegarnierd van goud*.

² Deze adellijke Brabantse familie heette eveneens le Roy en hun wapen stond oorspronkelijk model voor de “Antwerpse” le Roy’s.

Archief Vydt-le Roy Mortsel

afb. 2

Deze genealogische weergave, (afb. 2) een 18de -eeuws perkament met als hoofding "Extrait De Huit Quartiers De Noblesse selon une genealogie Par Cinq Herauts D'armes L'Année 1736 a Bruxelles", geeft duidelijk aan dat deze Brabantse adellijke familie, ooit in Dworp. Er staat op vermeld dat *Jean Jaques Le Roij, chevalier, Licentié es Lois fils aîné de Messire Jacque Ignace et de Dame Marie Joseph De Bruijne D'Aelst* huwt met *Damoiselle Marie Anne Caroline Van De Perre, Dame de Gansendries fille de Jaque Lievin avocat a Gand et de Dame Anne Geradine Fino*.

Blijkbaar vond deze le Roy-familie het twee eeuwen later) nog nodig haar afkomst te bewijzen... Dit perkament, samen met een aantal andere genealogische relictten zijn in het bezit van de familie Vydt - Le Roy, Mortsel.

De eerste met zekerheid gekende le Roy was Jacques le Roy, we duiden hem aan als Jacques I. Hij was de broer van Philippe, de briefschrijver. Jacques I was Antwerps burger en huwde er driemaal :

De eerste keer op 1557 met Elisabeth Crol(s). in de parochiekerk Sint - Walburgis, (Opmerkelijk detail : in de huwelijksakte wordt hij ingeschreven als *Jacobus de Coninck*, wat een pastorale vrijheid was van de parochiepriester !). Een tweede keer met Anna (von) Gommersbach, en een derde keer in 1593 met Catharina de Catere. Een onvolledige genealogie, in de Albertina, Brussel vermeldt zijn ouders : Laurent le Roy, die stierf in 1559 en Josina Brau.

Jacques I sterft en zijn zoon Jacques II uit zijn huwelijk met Anna Gommersbach treedt naar voren. Hij zet de familiale de bedrijvigheid, het uibaten van poedermolens verder en treedt in 1604 in dienst van de Spaanse koning als commissaris-generaal van de salpeter voor de Spaanse legers in de Nederlanden. Hij wordt in 1639 tot ridder benoemd en wordt voorzitter van de Rekenkamer.

Hoewel dat zijn oom Filip informatie had over een oud wapenschild, nam Jacques II toch een ander heraldisch embleem aan. Hij kan de verleiding niet weerstaan om zijn afkomst meer aristocratische allures toe te dichten, dan ze in werkelijkheid hadden ! Hij geneerde zich niet het oude wapen te ruilen voor dit van een andere gelijknamige grafelijke familie. De titularis van deze le Roy-familie was ene Willem le Roy die wapen voerde op zilver met een rode schuinbalk.

Jacques le Roy II eigent zich (usurpeert) dit wapen toe. In 1649 wordt het voeren van dit wapen door de Spaanse koning bevestigd en mag hij zelfs twee zilveren adelaar met rode bek en poten toe voegen.

Zijn hoogmoed komt hem duur te staan : de oorspronkelijke houders van het wapen verzetten zich en de heraldische autoriteiten zullen ingrijpen.

In 1654 mocht hij zijn oude wapen weer opnemen. Later nog hebben de wapenkoningen de Launay en d' Andelot verklaringen over haar afkomst tegenover de familie afgelegd.

Jacques le Roy II sterft in zijn huis aan de Brusselse Isabellastraat in 1654. Voor hij huwde met Jeanne Maes in 1607, had hij een natuurlijke zoon verwekt bij Isabelle Hoof. Het was onze Philippe le Roy, geboren in 1596, die de naam le Roy door zijn schranderheid alle eer aandoet.

Zijn natuurlijk afkomst is voor Philippe le Roy geen beletsel om één van de markantste figuren van zijn tijd te worden. De verstandhouding tussen hem en de familieleden was zo goed dat men niet lang aarzelde hem en de hand van zijn nicht , de zeer jonge Marie de Raet, te geven

De door hem toegekende adelbrieven die hij toegekend kreeg, maakten hem mogelijk het wapen le Roy zonder bastaardij te dragen. Hij koos een vijfpuntster en een gewende wassenaar, een schildhoofd met twee breedarmige kruisjes (=het familiewapen Hoff) met daarom een hartschild met een leeuwenpoot, schuingekruist met een adelaarspoot, dus het oude le Roy-wapen. Maar ... hij koos diplomatisch: een samenvoeging van het oude wapen met het nieuwe of een rode schuinbalk op zilver met een blauw hartschild , een leeuw en een adelaarspoot van goud en schuingekruist. Deze beschrijving vinden we in de patentbrieven hem gegeven in 1647 werden door keizer Ferdinand III.

In dit elfde diploma mag hij van de keizer het vaderlijk wapen van de familie Hoff, waartoe zijn moeder behoorde, combineren.

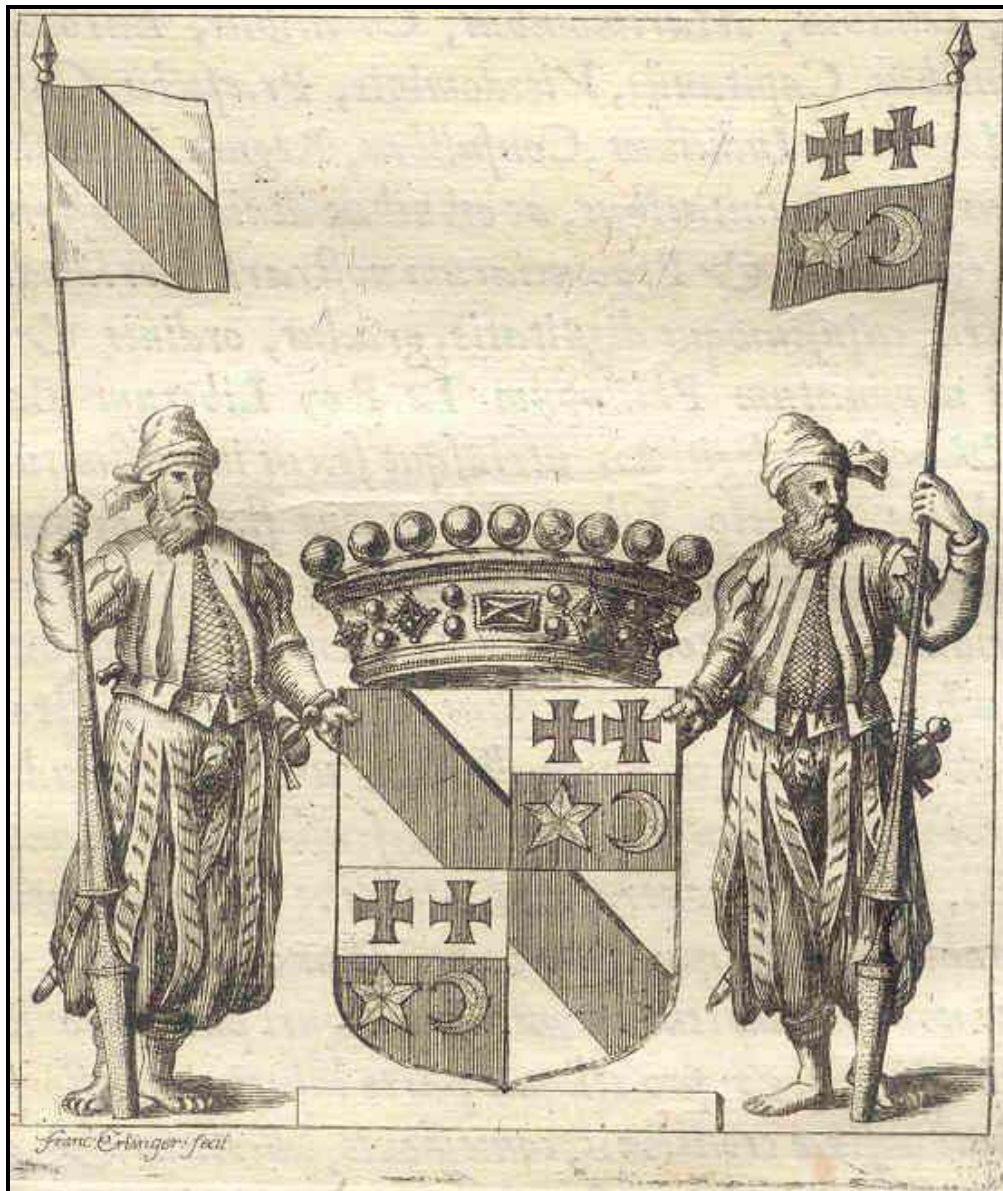

afb .3

Wapen (afb. 3) van Philippe le Roy, uit Jacques' Notitia Marchionatus, 1678, gesigneerd LV = Lucas Vorsterman, de jonge.

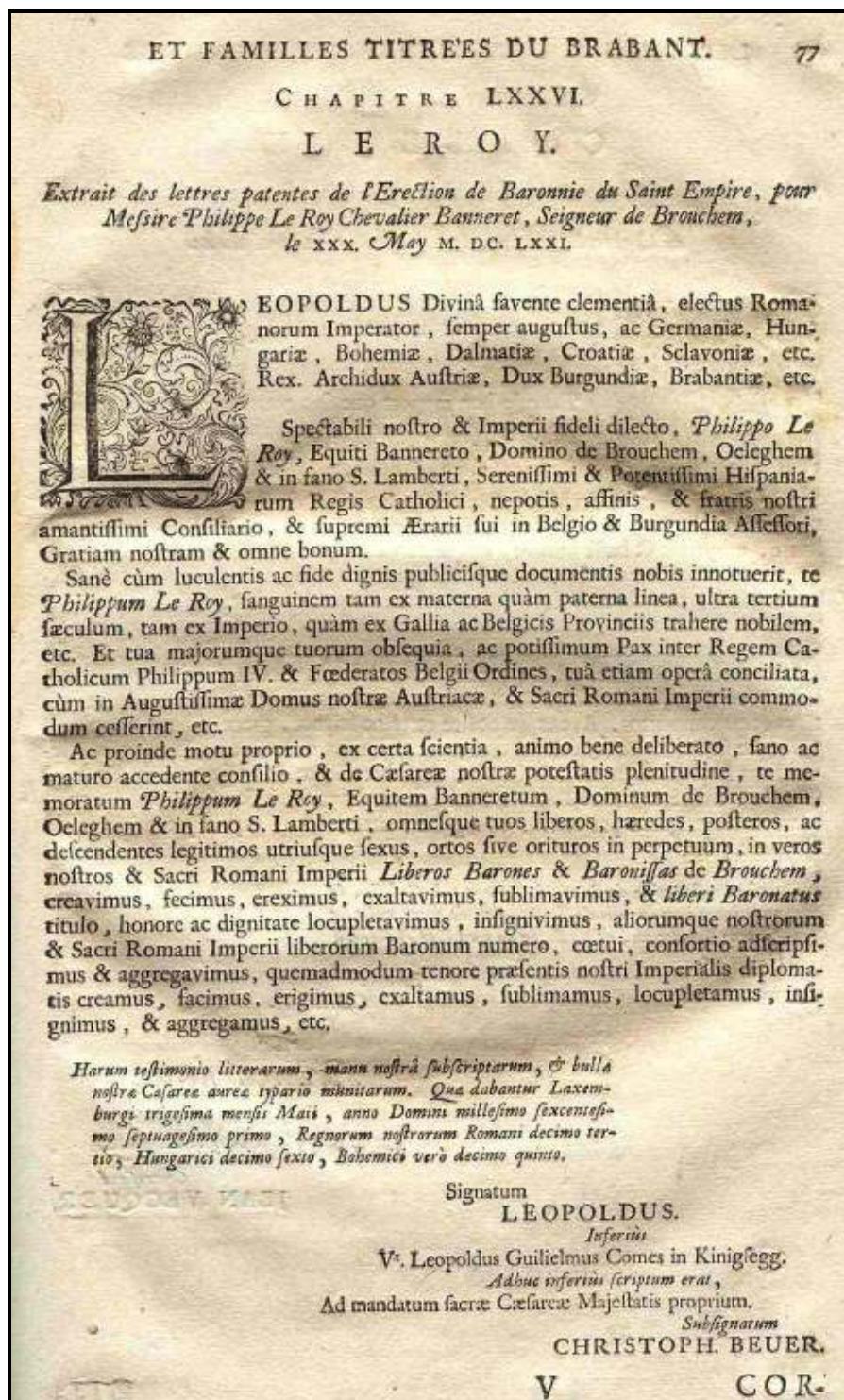
Het wapenschild werd door Jos Goolenaerts (+) als volgt omschreven :

Gevierendeeld : 1 en 4 van zilver met schuinbalk van keel ; 2 en 3 van keel met vijfpuntige ster en gewende wassenaar van goud, een schildhoofd van zilver met twee patriarchkruisen van keel.

afb. 4

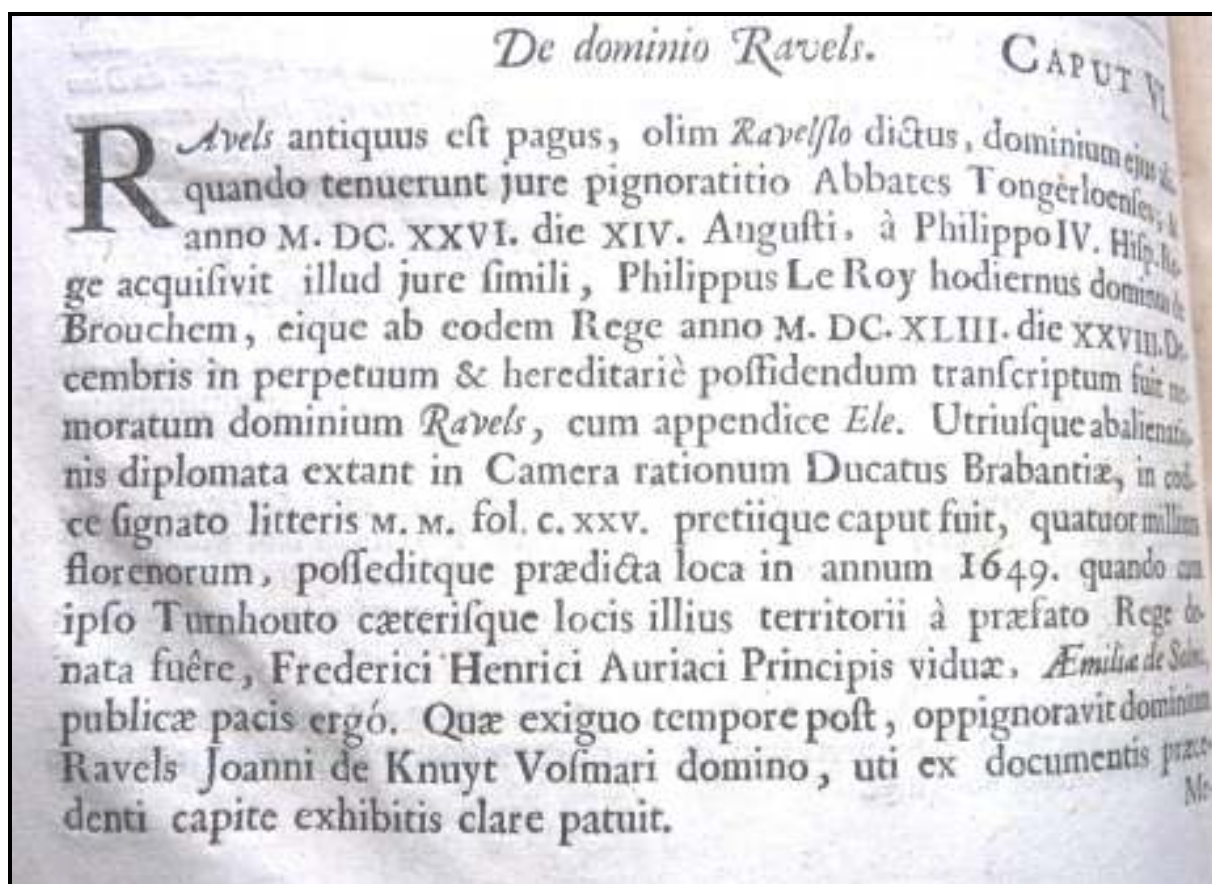
Wapen (afb. 4) van Philippe le Roy, uit Jacques' Notitia Marchionatus, 1678, gesigneerd *Franc. Ertinger fecit*

afb. 5

Uittreksel van de adelbrieven (afb. 5) van Philippe le Roy Chevalier Banneret (ridder baanderheer = een edelman die het recht had zijn mannen onder eigen banier ten strijde te voeren), Heer van Broechem, gedateerd 30 mei 1671 uit Jacques le Roy's "L'Erection De Toutes Les Terres, Seigneuries Et Familles Titrées Du Brabant", Amsterdam, 1706.

Deze titel ging voort op al zijn mannelijke en vrouwelijke nakomelingen.

afb. 6

De dominio Ravels,
fragment (afb. 6) uit Jacques le Roy's 'Notitia Marchionatus', 1678.

In de Raedts publicatie worden uitvoerig de voorwaarden en omstandigheden beschreven waarin Philippe le Roy in 1626 de hoge, middele en lage jurisdictie "du village de Ravels, près de Turnhout" verwerft.

Reflecties over de lokale toestand in de heerlijkheid Ravels-Eel

Het opvoeren van de Ravelse machtshebbers werd belicht door dr. Milo Koyen in zijn "Tongerlo en de Heerlijkheid van Ravels-Eel. In deze overdruk werden de betrekkingen tussen de abdij van Tongerlo en haar verschillende grondheerlijkheden belicht. Over dit onderwerp zijn trouwens weinig studies verricht ! Deze auteur beschrijft onder welke omstandigheden Philippe le Roy van Broechem verzocht werd de belening van de heerlijkheid Ravels te aanvaarden.

Philippe aanvaardde dit in 1626 mits betaling aan de koning van 2000 gulden, die de abt van Tongerlo Stalpaerts hem gegeven had. In feite was Philippe le Roy de stroman van de gewiekst geestelijke. Aan deze overeenkomst tussen de prelaat en Philippe le Roy waren bepaalde condities verbonden : moest hij overlijden zonder wettige nakomelingen, dan zou de prelaat Stalpaerts zelf een opvolger aanduiden.

De verdeling van het gezag tussen de abdij en de eigenaar van de hoge en middelste jurisdictie was meermaals oorzaak van wrijvingen en...misverstanden.

Ook de betreurde heer Willem Paulussen. beschrijft in zijn "Philips Le Roy en Johan De Knuyt, Heren van Ravels in de 17e eeuw", uitvoerig de positie van de plaatselijke machtshebbers.

Philippe le Roy geboren uit buitenechtelijke verhouding van zijn vader, Jacob (1569-1654), maar later volledig aanvaard door deze Antwerpse le Royfamilie was zeer getalenteerd. Hij diende in het Spaanse overheidsapparaat als commissaris voor de toelevering van munitie en levensmiddelen aan het leger (vader le Roy bezat in het noorden van Antwerpen enkele “poyermolens”). Maar Philippe had ook het beheer van financiën en domeinen onder zijn gezag. In 1644 werd hij pandheer³ van Ravels, Broechem en Oelegem; Dit was het beginpunt van zijn gestage opgang. In 1647 werd hij door Ferdinand tot ridder van het Heilige roomse Rijk geslagen en in 1671 verwierf hij de titel van baron.

Voor zijn inspanningen die uiteindelijk leidden tot de voorbereiding tot de Vrede van Münster ontving Philippe le Roy van de landvoogd Leopold Willem een gouden portretmedaille, bevestigd aan een zware gouden halsketting.

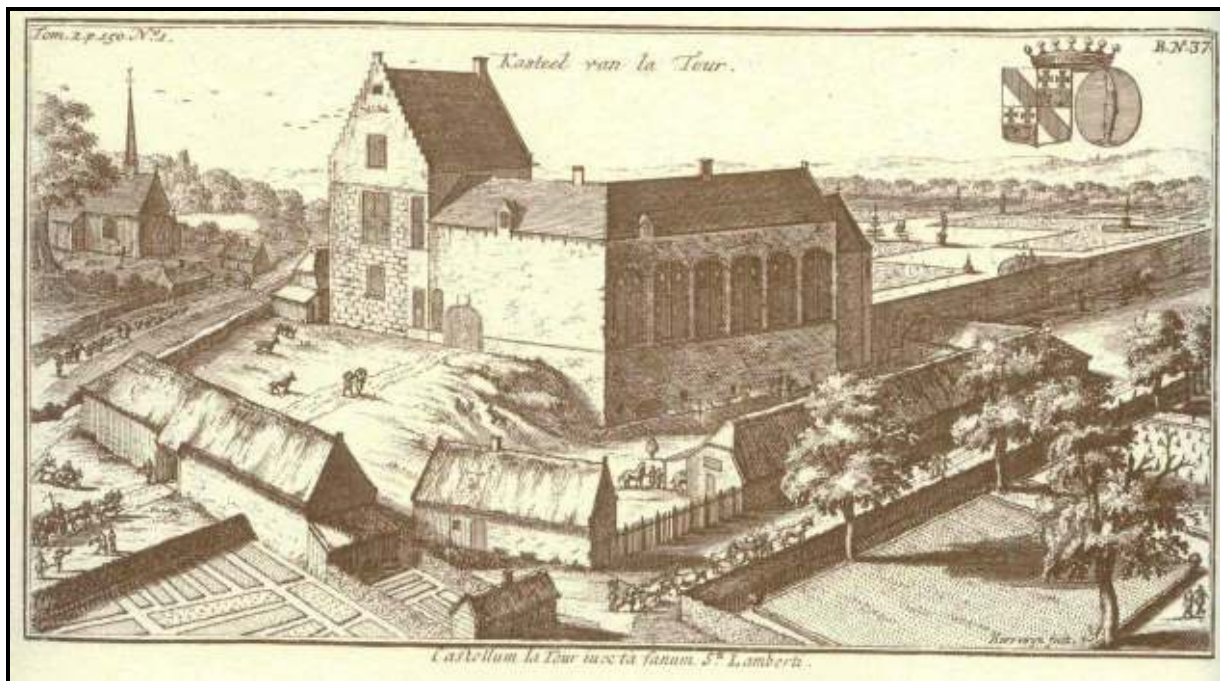
Dit sieraad is niet in de tijd verloren gegaan. Deze bevindt zich een privé-collectie.

Hij was erg actief op verschillende terreinen : niet alleen economisch kende hij succes, maar ook als hoveling aan het Hof in Brussel verwierf hij forltuinen.

Hij kocht in Brussel achter de Sint - Goedelekathedraal een nieuw groot huis.⁴ In de nabijheid van Brussel kocht hij in 1635 het kasteel en het dorp van Sint-Lambertskapelle. (afb. 7).

³ In Verwijs en Verdam Middelnederlands woordenboek kolom 106 onder letter P “*Hij die van het domein een heerlijkheid gekocht had, hetzij onherroepelijk, onder het voorbehoud van het recht van terugkoop*”

⁴ Tablettes de Flandre, R7, p 156-158 :...*Le Conseiller des Finances Coppieters a l'honneur de représenter en très profond respect, que la maison, qui est au bout du Parc, vulgairement appelée la maison de Charles-Quint, a été ci-devant occupée par le Baron Le Roy, qui avait un caractère de Conseiller des Finances et était Intendant des Batiments du Palais de la Cour. Il avait obtenu cette demeure pour sa vie Durant, et après son trépas elle a été conférée par Son Altesse le Prince Eugène de Savoie à son secrétaire en ce pays, Mandacker, qui l'a abandonnée et s'est retiré à Vienne.*

Afb. 7

“Castellum La Tour iuxta fanum S. u. Lamberti, uit Jacques le Roy’s “Topographia Historica Gallo-Brabantiae...” (afb. 7) uitgegeven in 1692 in Amsterdam door Herman Allard. Rechtsboven in het gravureveld treft men het alliantiewapen aan van Jacques le Roy en Anne Isabelle Macquereel, zijn tweede vrouw. In een akte gedateerd op 28 juni 1682 verzaakte Jacques le Roy bij de erfdeling aan het kasteel Zevenbergen in Ranst, aar kreeg hiervoor het kasteel “La Tour” te Sint-Lambertskapelle in ruil : *“La Tour Deze Heerlykheid met deszelfs kasteel geleegen in het Dorp van Chapelle Saint Lambert, in de Meijere van Hulpe, is een goed van de Familie van Jacques le Roy, Baron van ‘Heile Ryk” enz.*

Uit “Vermakelykheden van Brabant”, de Cantillon 1770.

Iconografische beschrijvingen

De Antwerpse kunstenaar Antoon Van Dyck heeft in zijn portrettengalerij ook de gravure van Philippe le Roy vervaardigd. Alleen de kop of de buste werd door hem in de koperplaat gestoken. Basis van deze gravure was het schilderij dat Van Dyck vervaardigde in 1630, toen Philippe 34 jaar oud was. Dit schilderij evenals de tegenhanger ervan voorstellende zijn jonge echtgenote Marie de Raet (1614-1662), zij was amper 16 jaar oud, zijn te bewonderen in de Londense Wallace Collection.

Waarschijnlijk heeft Van Dyck zijn ets (zie afb. 1) gebaseerd op een naar het leven vervaardigde tekening van Philippe le Roy, hij ook gebruikt voor de uitwerking van het portretschilderij. Deze tekening is niet bewaard gebleven, maar er bestaat wel een in zwart krijt uitgewerkte kopie.

afb.8

Museum Plantin-Moretus/Prentenkabinet, Antwerpen.

Dit geëtste portret van Philippe le Roy (afb. 8) vertoont de gebruikelijke combinatie van stippels en arceringen, terwijl zijn krullerig haar eerder tekenachtig is weergegeven. Opmerkelijk is zijn opstaande lok, waarschijnlijk een weerborstel, die glanst door de uitsparingen te midden van de vele lijnen waarmee zijn heer is weergegeven.

Van deze gravure treffen wij in de literatuur zelfs vervalsingen aan.

Blijkbaar was het vervalsen van gravures een lucratieve bezigheid in die tijden !

Voor zijn diplomatieke inspanningen in de voorbereiding tot de Vrede van Münster, ontving hij van de landvoogd een gouden ketting, met een portretmedaille

afb. 9

Copyright KBR

Deze portretgravure (afb. 9) werd gegraveerd door Paulus Pontius (*sculpsit*)(gesneden) naar Anselmus van Hulle (*pinxit*)(getekend) en meet 31,9 cm x 20,7 cm. Zie de tekst onderaan de prent.

Bovenaan zien we twee wapens, links dit van koning Filips IV en rechts dit van de landvoogd.

De twee olijftakjes symboliseren de vrede.

In de cartouche onder het portret zijn zegepalmen verwerkt.

Een verwijzing naar de succesvolle zending van Philippe.

Onderaan bevindt zich een mensenhoofd getooid met slangenhaar, de overwonnen tweedracht. Op de ovale lijst rond het portret is le Roy's devies in het Latijn "Regnare Est Servire Deo" aangebracht : "God dienen is regeren", waarin "regnare" zinspeelt op zijn familienaam.

Het wapen tussen de twee wachters is datgene dat hem op 21 januari 1647 door keizer Ferdinand III verleend werd, toen hij hem ridderde.

In de tekstcartouche wordt de missie van le Roy naar de Republiek ter bevordering van de vrede voorgesteld.

In de hele reeks afbeeldingen, gravures en etsen, van le Roy werd deze prent enkele malen heruitgegeven.

Op zijn verzoek werd in elke heruitgave zijn wapen in een fraaiere versie weergegeven.

Bij de eerste twee versies van deze gravure waren de twee vaantjes van de schildhouders kleiner.

In 1651 mocht hij van de Spaanse koning voor de schildhouders, de twee wachters⁵, vierkante banieren laten aanbrengen.

⁵ Aan de linker- en rechterzijde van het wapen staan twee schilderhouders, welke in het verleden steeds benoemd werd als 'twee Zwitserse wachters. Mevr. F. Sorber van het Antwerpse MOMU geeft volgende wetenschappelijke uitleg : *De tenants zijn geen Turken of Moren en ook geen Zwitsere wachten in de huidige zin. Het kostuum met de wambuis en hosen met splitten en schaambuidel is West-Europees, 16de eeuw en gaat terug op kledij van landsknechten, huursoldaten, die in een aantal gevallen, maar lang niet altijd uit Zwitserland kwamen. Met de kaftans die Turken droegen heeft dit kostuum niets te maken, evenmin met dat van Marokkanen of Moren, verwant aan het Turkse kostuum. De pauselijke Zwitserse wachten van nu hebben een kostuum afgeleid van dat van huursoldaten uit de 16de eeuw.*

afb. 10

Deze ets en gravure (afb. 10) is aangezet in 1671 door de hand van Antoon van Dijck, waarschijnlijk echter voltooid door Pontius, een onbekende graveur.

De tekst aan weerszijden van het wapen vermeldt de staat van Philippe le Roy: baron van *Ravels*, Broechem, Oelegem en Sint-Lambertskapelle.

afb. 11

In 1631 maakten Pontius en Vorstermans een gravure van Philippe le Roy (afb. 11) naar Antoon van Dijck.

In de Antwerpse hogere kringen was le Roy een graag geziene persoon.

Zoals zoveel Antwerpse vooraanstaanden was ook hij aalmoezenier. In het Maagdenhuis prijkt zijn naam, naast die van anderen, op een geschilderd bord. Het museum was vroeger een weeshuis voor meisjes. Weesmeisjes werden destijds *maegdeckens* genoemd. Als aalmoezenier was hij in opdracht van de stedelijke overheid belast met de armenzorg. Ondanks het feit dat het een onbezoldigd ambt was, moest de potentiële aalmoezenier aan bepaalde voorwaarden voldoen. Hij moest uit een hoogstaande commerciële omgeving stammen en vaak grote bedragen uit eigen vermogen kunnen voorschieten. En dat kon Philippe le Roy...Na de gebruikelijke donaties in 1635 en 1635 wordt in de gevel van de binnenkoer van dit Maagdenhuis, zijn naam in steen gebeiteld. Later als hij tot regent van het Maagdenhuis wordt aangesteld, laat hij onder de luifel van de galerij in de binnentuin, een halfverheven beeldhouwwerk voorstellende de Liefdadigheid van Huybrecht van den Eynde (1594-1661) aanbrengen. (afb. 12)). Het originele exemplaar is nu in het museum te bewonderen.

afb. 12

afb.13

Boven het wapen van Phlippe le Roy (rechts) en dit van Marie de Raet, zijn echtgenote (links), hangen twee medaillons, een uitvergroete recto/versozijde van een antieke munt met het hoofd van keizerin Faustina, de vrouw van de Romeinse keizer Marcus Aurelius. Het andere medaillon beeldt de stichting van het weeshuis voor meisjes dat zij oprichtte.

Op de linkermuur is een naamvers aangebracht. (afb. 13). De eerste letters van elke rijmregel vormt de naam van PHILIPPVS LE ROY; De woorden van elke regel leren de weesmeisjes te bidden tot Maria, moeder Gods. Eveneens worden de weldoeners bedankt voor de oprichting van het weeshuis.

In de Antwerpse kathedraal treffen wij een fragment van het portret in een glasraam (afb. 14) van Philippe le Roy in 1635, van de hand van Abraham van Diepenbeeck (1596-1675) aan. In de Aalmoezenierskapel bevindt zich een glasraam, 19de eeuwse kopie (afb. 15), Het stelt de vier aalmoezeniers voor waaronder Philippe le Roy.

afb.14

afb.15

Glasramen in de Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwekathedraal

afb. 16

afb. 17

Philppe le Roy en zijn jonge bruid, Marie de Raet,

Anton Van Dijck schilderde in 1630 het levensgrote portret van Philippe le Roy. (afb. 17) Dit olieverfschilderij op canvas meet 213 x 114 cm. Het is onderaan gesigneerd 'A VAN DYCK. F'.

Bovenaan werden de opschriften in de linkerhoek : “AETIS SVAE/ 34 A° 1630”; het wapen gedeeld met Hoff en de leuze : ‘[SERV]IRE DEO [REGNARE EST] aangebracht.

Marie de Raet (afb. 16)

In 1631 schilderde van Dyck de zeer jonge blozende bruid van Philippe. Zij was amper 16 jaren jong toen zij met Philippe in de Sint - Joriskerk in Antwerpen huwde. Deze grote leeftijdsverschillen bij echtverbintenissen waren in die 17de-eeuwse tijd niet ongewoon. Mannelijke telgen uit de middenklasse wachtten met zich te binden tot zij genoeg financiële zekerheid verwierven om hun familie te kunnen onderhouden.

Het schilderij, olieverf op canvas meet 213 bij 114 cm en draagt bovenaan de inscripties ‘AET.SVAE 160 A° 1631 het wapen met een latere toevoeging van een keizerlijk kroontje. Het wapen is gedeeld met dit van le Roy, met het motto ‘ICY DOVL[EVR] LA HAVLT BONHEVR’

Beide schilderijen behoorden in 1680 tot de collectie van ridder Michel Peeters, en later via een gift aan zijn kleinzoon, de bankier Jan Egidius Peeters d’Aertselaer (1725-86), Op 17 augustus 1729 erfden diens dochter Marie-Louise en haar echtgenoot baron Henri Joseph Stier d’Aertselaer (1743-1821).

Om beide werken te kunnen vrijwaren van de Franse overheersing, week de familie Stier uit naar Amerika en verscheepten beide schilderijen naar de nieuwe woonst in de nieuwe wereld. In 1817 werden de portretten gekocht door een neef Charles J. Stier. In 1825 kwamen de werken in handen van de kunsthandelaar Nieuwenhuys, die ze verkochten aan de prins van Oranje, de latere Willem II

In 1850 werden deze schilderijen verkocht aan de markies van Hertford om dan in het bezit te komen van sir Richard Wallace die ze naliet in 1897 aan Lady Wallace.

Uiteindelijk maakten zij deel uit van de The Wallace Collectie.

afb. 18

Philippe le Roy,
geschilderd door Victor Boucquet, Musée des Beaux Arts, Lille.

Dit opvallend portretschilderij (afb. 18) van Philippe le Roy, ten voeten uit, is totaal verschillend van de vorige schilderijen.

Stefan Crick

Voorzitter

Jacques baron le Roy Genootschap vzw

Bronnen & bibliografie

Jacques le Roy, *Notitia Marchionatus Sacri Romani Imperii Hoc Est Urbis Et Agri Antverpiensis...* François Lamming, Amsterdam, 1678.

Victor Bouton, *Nouveau traité des Armoiries ou la science et l'art du blason expliqués*, Paris, E. Dentu et Cie, editueurs, Paris, 1887.

J.B. Rietstap, *Armorial general precede d'un dictionnaire des termes du blazon, Tome 1 & 2, Deuxième Edition, refondue et augmentée*, G.B. Van Goor Zonen, Gouda, 1884-1887.

Jean.-Théodore . de Raadt, *Jacques le Roy baron de Broechem et du Saint-Empire, historien brabançon et sa famille*, Nimègue D.C.A. Thieme, 1891.

J.J. Poelhekke, *De Vrede van Munster*, Den Haag, 1948.

Marie Mauquoy-Hendrickx, *L'iconographie d'Antoine Van Dyck : catalogue raisonné*, Palais des Académies, Bruxelles 1956.

Erhard Göpel, *Ein Bildnisautrag für van Dijck, Anthonis van Dyck, Philipp le Roy und die Kupferstecher*, Prestel Verlag, Frankfurt am Main, 1940.

Milo Koyen, dr., *Tongerlo en de Heerlijkheid van Ravels-Eel*, overdruk uit Taxandria XXXIII, 1956.

C. Pama, *Heraldiek en genealogie, een encyclopedisch vademecum*, Uitg. Het Spectrum nv., Utrecht/Antwerpen, 1969.

Jos Goolenaerts, *Perikelen rond het wapen en de afkomst van de familie Le Roy*, De Krijter, HK De Kaeck, Wommelgem, 1984.

Paul Arren, *Van Kasteel naar Kasteel*, 2, HK. Hobonia, Hoogboom, 1987.

W.Paulussen. Philips Le Roy en Johan De Knuyt, *Heren van Ravels in de 17e eeuw*. in: *Ravels in Lief en Leed*. Ravels, 1980, blz.48-52.

Carl Depauw, Ger Luijten, *Antoon van Dyck en de prentkunst*, cat. Antwerpen, 1999.

Jozef Mertens, Franz Aumann, *Krijg en kunst, Leopold Willem (1614-1662), Habsburger, landvoogd en kunstverzamelaar*, Landcommanderij Alden Biesen, Bilzen, 2003.

Bart Janssens, in *Broechemse Sprokkelingen, grafschrift in de kerk*, HK Brucheem, april 2009.

Archief : Jacques baron le Roy Genootschap vzw.

Archief : fam. Vydt - le Roy, Mortsel.

**Heemkunde- en Erfgoedvereniging
Nicolaus Poppelius
vzw**

BESTUUR:

Voorzitter:	Luc Andries, Pastoor Coolsstraat 15, 2382 Poppel	0474 97 17 27
Ondervoorzitter:	Marc Van Gorp, Grote Baan 97 bus 7, 2380 Ravels	014 656905
Secretaris:	Ries van der Linden, Tilburgseweg 75, 2382 Poppel	014 478066
Penningmeester:	Agnes Luyten, Berkenlaan 91, 2380 Ravels	014 658346
Leden:	Jos Nooyens, Overbroek 15b, 2382 Poppel	014 658636
	Ad Rens, Klein Goorbeek 2, 2382 Poppel	014 659958
	Bas Van Haeren, Deenakkers 1, 2381 Weelde	014 699126
	Mieke Van Hauteghem, Schatrijt 2, 2382 Poppel	014 687332
	Gaston Verhoeven, Steenweg op Weelde 94, 2382 Poppel	014 655554
	Magda Vloemans, Turnhoutseweg 2, 2381 Weelde	014 655156
	Marinus Willems, Weeldestraat 154, 2381 Weelde	014 655728

REDACTIEADRES:

Bas Van Haeren, Deenakkers 1, 2381 Weelde, 014 699126

bas.van.haeren@skynet.be

Voor informatie in verband met de inhoud van dit tijdschrift,
de vormgeving of verschenen teksten kunt u steeds terecht op het redactieadres.

Wenst u een tekst of een idee voor publicatie aan te bieden, dan kunt u dit ook doen via een bestuurslid.

CONTACTGEGEVENS:

Adres:

Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw
Dorp 64, 2382 Ravels-Poppel

Bankrelatie:

Rekeningnummer: 733-3522204-67

IBAN: BE93 7333 5222 0467

BIC code: KREDBEBB

Museum:

Heemkundemuseum "Het Kaske", Dorp 64 te 2382 Poppel, is open elke tweede en vierde zondag van de maand van 13.30 tot 17 uur. Tijdens de maanden juli en augustus van 10.00 tot 17 uur.

In december, januari en februari is het museum gesloten. Wel zijn er in deze wintermaanden bezoeken mogelijk op afspraak.

Groepsbezoeken kunnen aangevraagd worden via het reserveringsformulier dat u kunt vinden op onze website.

Aanvragen kunnen natuurlijk ook gedaan worden per brief (zie hierboven voor het adres).

Website: <http://nicolaus-poppelius.be/>

